

ПРЕПОДАВАНЕ НА ЛАТИНСКИ ЕЗИК И МЕДИЦИНСКА ТЕРМИНОЛОГИЯ ПРЕЗ АНГЛИЙСКИ КАТО НЕМАТЕРЕН ЕЗИК

Ивана Икономова,

*ДЕСО, Медицински университет, Пловдив 4000, бул. „Васил Априлов“ 15 А
сл. тел. + 359 32 602 315; мобилен +359 878 916 990; ivanaikonomova@yahoo.com*

TEACHING OF LATIN AND MEDICAL TERMINOLOGY THROUGH ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Ivana Ikonomova,

*Lecturer of Latin, Plovdiv Medical University, 15A V. Aprilov str., Plovdiv 4000
Office phone: + 359 32602315; mobile: +359878 916990; ivanaikonomova@yahoo.com*

ABSTRACT

The use of English as a non-native language and a medium of instruction in Latin and medical terminology in medical universities poses many questions, some of which are:

- Why should foreign students learn Latin as they are not likely to practice in Bulgaria?
- How the Latin and medical terminology curriculum should be structured to serve best students' immediate needs and their long-term needs?
- How can the teacher adjust teaching materials to students' different levels of English?
- What should be the design of the Latin and medical terminology textbook through English – should it teach Latin as a classical course or just teach terms, etymologies and word formation combining forms, as is done in the native-English speaking world?
- Is it appropriate to include the student mother-tongue equivalents to the Latin-English glossary of the textbook?
- What are the requirements for the teacher resulting in a successful course?

This paper attempts at answering these and other issues related to the introduction of training through English in Bulgarian universities, and medical universities in particular.

Key words: *Latin, medical terminology, English-speaking medium*

Английски език се налага като език на професионална комуникация във всички професионални сфери в световен мащаб. От скоро той е и език на инструктиране във висшето образование в много страни, включително и в България. Много университети в Европа имат програми за обучение през английски като нематерен за студентите. Това се налага от необходимостта да се привлекат чуждестранни студенти, говорещи английски език, от изискванията да се посрещнат предизвикателствата на професионалния пазар и от глобализирането на света като цяло, в който се налага функциониране в многонационален екип, ползващ един език, който е *lingua franca* за членовете му. Барбара Зайдлхофер, професор по английски и приложна лингвистика в Университета на Виена употребява наскоро появилия се израз “English as a *lingua franca*” (EFL), като го отнася към начин за комуникиране между хора с различен матерен език. Би могло да се каже, че в съвременните условия английски е езикът на комуникация в медицинската общност в целия свят по две причини – английски е официалният език на Световната здравна организация; най-голям обем специализирана медицинска литература се произвежда в САЩ, т.е. – на английски.

Студентите, обучавани в среда на говорене на английски, често задават въпроса защо трябва да се учи латински от бъдещи медици, които няма да практикуват в България? Отговорът на повърхностно ниво е прост – защото латински *per se* и като преносител на старогръцки е езикът на медицината и защото в курса по анатомия и в различните клинични и патологични дисциплини в българското медицинско образование латински е неотменима

част от обучението. И защото медицинският английски е всъщност 100% латински с англицизирани окончания на термините. Отговорът в дълбочина е, че обучението по латински дава възможност на студентите да осмислят философията на дисциплината медицина чрез препратки към история и етика в медицината и добри практики от древността до наши дни. От друга страна в държавата няма консесусно мнение относно ползването на латински в различните институции на здравеопазването, който е задължителен в медицинското образование. Със създаването на НЗОК се въведе маниер на изписване на диагнози на латински с кирилица. Фармацевтичните компании, опериращи в България, също изписват все по-често имената на медикаментите по опаковките на български език, докато в документите на НЗОК те фигурират на латиница. Изпълнителната агенция по лекарствата към Министерството на здравеопазването дава на английски имената на лекарствени форми, опаковки, запушалки, средства и методи за прилагане и пътища на въвеждане, въпреки че в курса по фармакология изискването е студентите да учат тези неща на латински. Това са проблеми, които очакват държавно регулиран отговор.

Програмата по латински в среда на говорене на английски език трябва да е съответна на програмата за обучение през български език и да отговаря на държавните изисквания пред дисциплината. Пред вид съвсем скорошното въвеждане на обучение през английски липсват учебници по медицински латински език, написани на английски. Съществуващите учебници по латински език за медици са на български език и следователно неизползваеми за курса през английски.

Англоезичните школи по медицинска терминология разбират под обучение по терминология заучаването на префикси, суфикси и корени с определена семантика. Обикновено термините се изучават групирани по различен принцип. Анатомичната терминология се изучава във връзка с различните системи в човешкото тяло – напр. tissues and organs, the musculoskeletal system, the nervous system, psychology, cardiovascular system, the respiratory system, the gastrointestinal system, the endocrine system, the urinary system, the reproductive system, the lymphatic and immune system, the sensory system. Към всяка система се включени термини за болестни процеси и състояния, диагностични тестове и терапевтични процедури. Обръща се голямо внимание на съставните части на един анатомичен или клиничен термин. Пространно се обяснява ролята на префиксите, суфиксите, корените и съединителните гласни при образуването на термините. Латински не се преподава като езиков курс, макар да има мнения, че това е препоръчително. По наше мнение това е задължително условие с оглед на обслужване на нуждите на студентите в целия курс на обучение в България и налага нуждата от създаване на учебник по латински език, написан на английски.

Създаването на английски език на учебник по медицински латински е необходимо заради задължителността на дисциплината според единните държавни образователни изисквания и е специфичен изследователски процес, който преминава през няколко етапа:

- **Анализ на нуждите** на първокурсника по медицина: **непосредствени** (с оглед на обучението по различните дисциплини в началните курсове) и **отложени** (отдалечени във времето с оглед на по-нататъшното усъвършенстване на индивида в областта на медицината). Непосредствените нужди са свързани с дисциплините, изучавани в първи курс и в които латински е *sine qua non*. Анализът на нуждите на първокурсника по медицина показва на първо място необходимостта от разбирането на анатомичната терминология. Обучението по анатомия е изпреварващо спрямо курса по латински. Но медицината не е само анатомия. За студента е нужно да знае успоредните на латинските термини гръцки корени, за да може да образува сложни клинични термини. Словообразуващите терминоелементи са твърде много, за да бъдат научени наведнъж. Затова те се представят след всяко склонение, успоредно на изучената вече латинска лексика. Така студентите се запознават с основните принципи на

словообразуването. Отложените нужди се попълват на място в дисциплината на специализация и практика, но вече на едни здрави основи. Усвоената в часовете по латински език лексика се рециклира в горните курсове във всяка една клинична или патоанатомична дисциплина;

- Изработване на **концепция за необходимия граматичен и лексикален минимум**;
- Изработване на **концепция за нужния минимум словообразователни терминоелементи и принципите на словообразуването** с оглед на правилното декодиране и създаване на сложни клинични термини.

Един съществен проблем при обучение през английски като нематерен е различното ниво на езикова компетентност по английски на студентите, които са от различни националности, ergo носители на езици от различни езикови групи, от където произтичат други трудности в усвояването на латински. Преподаването през английски изисква известно нагаждане на преподавателя към даденостите на класната стая и поставя пред преподавателя изисквания като:

Адаптиране на учебните материали. Това не означава намалени изисквания, по-скоро касае обема на упражнения. За сметка на намаления обем упражнения в клас, се увеличава обемът на задачите за домашна работа. По отношение на падежните форми, най-важни за медика са формите за *nominativis* и *genitivus* в единствено и множествено число. Формите за родителен падеж са много важни и заради необходимостта да може да се отдели правилно работна основа. За обучението през английски това е и полезно, тъй като в много случаи английската дума е всъщност непроменената работна основа от латински език.

В медицинския латински родителен падеж се ползва най-вече като несъгласувано определение както в езика на анатомията, така и в изписването на диагнози в езика на клиниката. Това налага подробно обяснение и значителен брой упражнения относно функцията и формата на несъгласуваното определение. *Accusativus* и *ablativus* се ползват като падежи с предлози. Обръща се внимание на най-употребяваните в диагнозите предлози. Употребата на предлозите се подкрепя с целесъобразни примери от различни области на медицината.

Забавяне на темпото на работа. За преподавателя е важно да се представят основни езикови факти, макар и с по-бавно темпо, за да не се прекъсва континуитета на задължителния минимум за дисциплината. Обучението по латински език през английски не може да избегне употребата на метаезика (терминът назовава този дял от езикознанието, който обхваща най-общо лингвистическите теории и методите на описание на езика). Използването на **метаезик** е неизбежно пред вид спецификата на езика и академичното ниво на обучение. Д-р Питър Джоунс, пенсиониран професор по класически езици в Университета на Нюкасъл и говорител на асоциацията на учителите по класически езици нарича самия латински “метаезик” и счита, че той е средството да се покаже на децата как функционират езиците. Докато при преподаването на живите езици има голям спор до каква степен е необходима употребата на метаезик, то при мъртвите езици усвояването на метаезика е принос в знанието за езика и дава яснота и модели по отношение на употреби, особено в мъртъв терминологичен език. И ако звучи суетно да се говори за фонологично обусловени и морфологично обусловени аломорфеми и нещата понякога могат да бъдат казани на по-разбираем и прост език, то има случаи, в които не е така. Въвеждането на метаезик води до изясняване на концепции, които преди това са били размазани. В много такива случаи зад малкото метаезик стои една по-сложна идея и способността да се отнесем към тази сложна идея чрез метаезика, опростява нещата. За целите на обучение е важно да се дефинират и обясняват повечето металингвистични термини, използвани при обучението по латински през английски, докато преподавателят се убеди, че употребата им от студентите следва правилно създадената конвенция. Придържането към конвенционалните термини не може да доведе до неразбиране.

Леко редуциране на съдържанието. В нашия случай е редуциран материалът за рецепта – представен е като международни изисквания без подробности за изписването на рецептата в България, понеже се има пред вид, че студентите няма да практикуват в страната. Нуждите на бъдещия лекар по отношение на граматиката изключват употребата на глагол. В езика на медицината глаголи се ползват само в *imperativus* в 3 л. ед. ч. при писането на рецепти. Става дума за няколко глагола (смеси!; дай!; означа!; охлади!; стерилизирай!), които могат да се наизустят и по такъв начин да се избегне усвояването на материята за глагол в цялата и сложност и разнообразие. Българската школа по медицински латински в началото на въвеждането на дисциплината като задължителен предмет е предлагала много обстойно изучаване на глаголите в различни наклонения и залози, почти както в класическите гимназии или в специалността класическа филология, което е ирелевантно на нуждите на съвременния лекар. Единствените форми на *coniunctivus*, употребявани в рецепта, са *fiat* и *fiant*, които също могат да се наизустят. Така не се налага да се учат принципите на образуване на формите за конюнктив.

Осигуряване на речник със специализирана терминология. Речникът е подробен и обяснителен по две причини: първата е нивото на английски език, а втората взема пред вид, че първокурсникът по медицина тепърва се запознава с основни медицински факти. Обясненията на термините дават сбита дефиниция на съдържанието на термини най-вече от анатомията и клиниката.

Включване в речника на превод на термините на матерния език на студентите, в нашия случай турски и гръцки. По наше мнение е задължително термините да присъстват в речника на матерния език, за да се избегнат недоразумения в усвояването им.

Изисквания към преподавателя:

- разбиране на педагогическите, социолингвистичните, културните и когнитивни проблеми, които водят до успеха на курс, воден през втори език;
- способност да идентифицира нуждите на обучаемите в езиково-съдържателното обучение;
- способност да планира учебна програма, разположена адекватно в целия курс на обучение;
- да помага на обучаемите да доразвиват езиковата си компетентност в английски, докато учат предмета (в случая латински за медицински цели);
- яснота с изискванията на други дисциплини, ползващи латински и приспособяване на учебните материали към нуждите на тези дисциплини;
- добра подготовка в специализираната област медицина и премерено поднасяне на медицинска информация, за да не се превърне обучението по език в обучение по медицина.

Според общоприетото схващане в езиково-предметното обучение има успехи, когато обучаемите са стимулирани да напредват по предмета, дори и да нямат интерес, а по необходимост. Работейки през нематерен език, обучаемите имат нужда от структурни маркери в текста, за да се ориентират в съдържанието. Тези маркери могат да бъдат лингвистични (заглавия, подзаглавия) или диаграматични. Обучението по латински през английски следва определени парадигми, които се изразяват като таблици (напр. склонение на съществителни имена; склонение на прилагателни имена и т.н.). Подготовката на учебни материали за преподаване на латински през английски изисква тези материали да са разбираеми.

Ключов фактор за успеха на такова обучение е доброто владение на езика посредник както от преподавателя, така и от студентите. Обучението на латински език през английски като чужд за обучаемите е едно сериозно предизвикателство за преподавателя. Това предполага знаене на езика-медиатор от страна на обучаемите до степен, достатъчна за възприемане на инструкциите, за разбирането им и за ефективно справяне в усвояването на

латински. Опитът показва, че обучението през не-матерен език може да се осъществява на всяко ниво (възраст, способности, езикова компетентност), но при наличието на определени условия:

- наличие на учебно съдържание (задача на преподавателя е да направи съдържанието достъпно);

- езикова компетентност на обучаемите в езика посредник.

Обучението по какъвто и да е предмет през английски като език-медиатор е интегрирано – то е езиково и предметно едновременно (CLIL – Content Language Integrated Learning). Терминът CLIL е създаден през 1994 от финландеца David Marsh и холандката Anne Maljers, които го описват като образование, в което не-роден език се използва за изучаване на специфично съдържание и на език по интегриран начин (an educational focus in which one language which is not the native of the student is used to learn content and language in an integrated way), т.е. това е учене и доразвиване на езиковата компетентност в английски чрез учене на друг предмет на този език. Но първостепенната цел на обучение в която и да е дисциплина през английски е да подготвя по самата дисциплина.

Обучението по латински език и медицинска терминология през английски в първи курс на следването цели първо да подготви студентите за справяне с медицински дисциплини по време на следването. Втората цел на това обучение е да осигури пълноценно професионално действие и добра специализирана комуникация на бъдещите лекари в един високо интернационализиран свят, в който те да оперират *cito, tuto et iucunde*.

Книгопис

1. Актуални стандартни термини за лекарствени форми, опаковки, запушалки, средства и методи за прилагане и пътища на въвеждане, декември 2011, <http://www.bda.bg>
2. Dean-Jones L., 1998, Teaching medical terminology as a classical course, *The classical journal* 93.3, 290-96
3. Krashen, Stephen D., 1985, *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. Longman, London
4. Маклейн Д., 1998, Специализирани знания и преподаването на чужд език за специални цели, пленарен доклад на конференция Foreign Languages for Specific purposes, Varna
5. Seidlhofer B., 2005, English as a lingua franca, *ELT Journal* Volume 59/4
6. Svobodova D., 2006, An Introduction to Greco-Latin medical Terminology